HEIMSKRINGLA

(Stofnuð 1886)

Kemur út á hverjum Miðvikudegi

Útgefendur og eigendur:

THE VIKING PRESS, LTD.

Verð blaðsins í Canada og Bandaríkjunum $2.00 um árið (fyrirfram borgað), sent til Íslands $2.00 (fyrirfram borgað).

Allar borganir sendist ráðsmanni blaðsins. Póst eða banka ávísanir stílist til The Viking Press, Ltd.

O. T. Johnson, ritstjóri

S. D. B. Stephanson, ráðsmaður

Skrifstofa:

729 SHERBROOKE STREET, WINNIPEG

P. O. Box 3171 Talsími Garry 417

WINNIPEG, MANITOBA, 30. JÚLÍ 1919

Friðarhugleiðingar.

Veraldarinnar mesta stríði er nú lokið og friður að samþykkjast og staðfestast af hinum ýmsu stríðslöndum. Allir vona að friður sá verði varanlegur og þjóðirnar úr þessu fari að færast á það þroskastig, að blóðugar allsherjar styrjaldir verði ómögulegar. Stórþjóðirnar eru að stofna til bandalags með því markmiði að viðhalda friði og fyrirbyggja að nokkur þjóð neyðist til að grípa til vopna. Markmið það er gott og göfugt, þó engan veginn sé víst að svo komnu að það verði framkvæmanlegt.

Þrátt fyrir hinar umfangsmiklu friðartilraunir stórþjóðanna, eru horfur víða alt annað en glæsilegar. Smástríð eiga sér enn stað í tuttugu og þremur stöðum heims, að stað hæft var nýlega af brezkum stjórnmálamanni og sannað með rökum. Virðist eiga langt í land að sum af stríðum þeim verði útkljáð, og á meðan svo er borist á banaspjótum, verður ekki sagt að alheimsfriður sé fenginn.

Hvergi mun útlitið þó jafn óskyggilegt sem á Rússlandi. Þar hefir átt sér stað alger skipulags breyting, öll hin gömlu lög numin úr gildi og öllum fyrverandi menningarstofnunum kollsteypt. Nýtt menningar skipulag þar í smíðum, sem ólíkt er öllu sem áður þekkist. Og í þágu slíks nú háð blóðug innbyrðis styrjöld, sem hvað grimdarverk og spellvirki snertir ekki stendur stór-styrjöldinni nýafstöðnu neitt að baki. Hildarleikirnir skoðaðir réttlætanlegir sökum þess mikla mannréttinda málefnis, sem barist sé fyrir.

Og áhrifin hafa náð til annara landa. Enda hafa núverandi valdhafar Rússlands eigi legið á liði sínu að birta alheimi gleðiboðskap þeirra stórkostlegu umbóta og **gerbyltingar,** sem náð hafi að ryðja sér til rúms í landi þeirra. Blöðum og bæklingum hefir verið útbýtt í allar áttir og erindrekar sendir um heim allan til að útbreiða kenningar bolshevismans og heilla hugi alþýðu í öðrum löndum.

Við þetta væri ekkert að athuga, ef hér væri um sannar umbótakenningar að ræða og sem réttlættar hefðu verið í reyndinni. En einhverra orsaka vegna kynoka valdhafar Rússlands sér við að skýra umheiminum frá hvaða afleiðingar umbyltingin hafi haft í för með sér og í hverju hennar miklu "umbætur" séu fólgnar.

Hverjar hafa afleiðingarnar verið?

Um það hefir Maxim Gorky, hinn frægi rússneski rithöfundur og sem bolshevikar hafa skipað til forustu með mentamálum þjóðarinnar, nýlega þetta að segja:

"Það skelfir mig mest að umbyltingin sýnir engan vott andlegrar endurvakningar hjá þjóðinni. Hún virðist ekki miða að því að gera menn ráðvandari til orða eða verka, virðist ekki upphefja þá til meira sjálfstrausts eða meðvitundar um siðferðilegt gildi verka þeirra. Að minsta kosti veitir maður ekki eftirtekt, að umbyltingin hafi vekið þorra fólksins til gleggri samfélagsmeðvitundar. Mannslífin eru metin jafn lítils og áður. Venjur og hættir hins fyrverandi keisaraveldis eru ekki að hverfa. "Nýju yfirvöldin" eru sek að grimdarverkum engu síður en þau gömlu og öllu hrottalegri og harðvítugri. Hinir nýju embættismenn þiggja mútufé alt eins auðveldlega og eru fúsir að hneppa menn í varðhald í stórum hópum alveg eins og áður. Hið ljóta og skuggalega, sem einkendi liðna tímann, er engan veginn horfið í nútíðinni.

Alt þetta er ills viti. —"

Þannig kemst þessi viðfrægi rithöfundur að orði um umbyltinguna rússnesku, og engir munu efa hann tali af góðri þekkingu. Og þar sem bolshevisminn hefir reynst þannig í Rússlandi, eru lítil líkindi til hann reynist betur í öðrum löndum.

Allir réttþugsandi menn þrá sannar umbætur og ljá fúslega öllu fylgi, sem líklegt er að leiða til meiri framfara fyrir mannfélagið og æðri andlegrar þroskunar. En framsóknarþrá þeirra er miðuð við þá sannreynd, að ekkert gott geti leitt af að lagt sé út í það ómögulega og óframkvæmanlega.

Allar umbætur, af hvaða tagi sem eru, verða að miðast við það, að hér á jörðinni verða menniskur jafnan menn en ekki englar.

Sjálfstæðis Íslands minst á Kúba.

Í blaðinu "La Noche", sem gefið er út í Havanna á Kuba, stóð fyrir nokkru ritstjórnargrein, sem heitir: "Nýtt ríki: Ísland". Segir meðal annars svo í þeirri grein:

"Konsúll Dana í Havanna hefir alveg nýskeð tilkynt, að danska stjórnin hafi viðurkent Ísland sem fullvalda ríki, samkvæmt lögum, er þing beggja ríkja, Íslands og Danmerkur, hafa samþykt.

Margir af lesendum vorum hafa sennilega eigi veitt þessari tilkynningu neina athygli, en mörgum öðrum mun þykja þetta stórmerk tíðindi og glögg merki um það, að nú sé að renna upp hin mikla öld frelsis og lýðstjórnar um allan heim." — —

Síðan minnist blaðið á hinar 14 greinar Wilson og telur það alveg í samræmi við þær að Ísland skuli nú hafa fengið fullveldi.

"En heimurinn hefir sjaldan eða aldrei þekt neitt dæmi þessu líkt, að lítils metin nýlenda, þar sem að eins eru nokkrir bændur, skuli vera sjálfstætt og fullvalda ríki með samþykki stórveldanna. Og það, sem kemur oss þó allra einkennilegast fyrir sjónir, þegar þess er gætt hvernig ástandið var fyrir stríðið, er það, að lýðveldið Ísland vill eigi hafa neinn gunnfána og sýnir með því, að hið nýja lýðveldi hatar styrjaldir sem hinn versta óvin mannkynsins og menningarinnar, sem heimurinn stærir sig af.

Vér samgleðjumst Íslandi, hinni frjálsu þjóð, sem eigi þekkir bölvun kúgunarinnar. Og vér færum dönsku stjórninni og dönsku þjóðinni heillaósk fyrir hinar heilbrigðu skoðanir og frjálslyndi þeirra."

Morgunbl.

Fáfræði rússneskrar alþýðu.

Eitt enska blaðið hér birtir nýlega all-ítarlega grein um ástandið í Síberíu. Grein sú er samin af presti, sem um langan tíma dvaldi þar í landi með hersveitum bandamanna og var sjálfur sjónarvottur að öllu, er hann skrifar um. — Einn kafli greinar hans hljóðar sem fylgir:

"Hafa verður þrent í huga til þess að geta skilið Rússland. Fyrst og fremst hina miklu fáfræði stórs þorra þjóðarinnar, þar frá sjötíu til áttatíu hverra hundrað íbúa eru með öllu óupplýstir; í öðrú lagi hið langvarandi fyrirkomulag bygt á ránum og prettvísi, og í þriðja lagi hina miklu niðurhrörnun og eymd, sem stjórnarbyltingin hafði í för með sér.

Tötralegur hermaður stóð á verði fyrir framan skotfærabúr í Vladivostok. Stutt samræða við hann leiddi í ljós, að hann hélt England og Frakkland vera samföst lönd. Tyrkland hélt hann í þriggja daga vegalengd "fyrir handan hæðirnar" og sannfæring hans var að Rússar hefðu borið sigur úr býtum í stríðinu við Japana. Þannig eru hugmyndir hvers algengs rússnesks bónda um það, sem liggur langt fyrir utan takmörk hans eigin þorps. Í annað sinn kom einn manna okkar inn fyrir svæði það, er vörður þessi átti að gæta, og nam þar staðar til að taka upp spítu. Á sama augnabliki réðist vörðurinn að honum með brugðnu byssuspjóti og skipaði honum að sleppa spítunni og hafa sig allan á brott. Virtist sem vörður þessi væri hinn skyldurækinasti við störf sín. — Fyrir 10 rúblur var þessi sami maður þó fús að snúa að þér baki og leyfa þér að hafa á brott maskínubyssu, stórbyssu eða hvað annað sem væri.

Einn af fyrirliðum okkar kom að rússneskum hermanni sofandi á verði, tók riffil hans og lagði svo leið sína inn í skotfærabúrið. Þegar hann hafði séð alt er hann fýsti að sjá, kom hann út aftur og skilaði riflinum án þess að raska ró varðarins hið minsta. Fékk þá ekki stilt sig um að vekja hann og segja honum "ögn til syndanna". — Allur agi nú svo stórkostlega niðurbældur að nærri mátti ótrúlegt heita. Með stjórnarbyltingunni hafði fengist frelsi, um stundar sakir að minsta kosti; skifti engu hvaða flokkur komst til valda, hverjum einum leyfðist að haga framferði sínu eftir eigin geðþótta. Leiddi þetta til viðtækrar siðspillingar og niðurhrörnunar. Hvernig sem skipulag kemst á aftur, mun útheimta langan tíma að menta þjóðina til viðurkenningar á skyldum sínum og ábyrgð.

Fákunnandi og lítt þroskuðu fólki er jafnan gjarnt til að láta heillast af þeim, sem síðasta hefir orðið, þetta gerir grein fyrir hinum mörgu og oftast skyndilegu umskiftum á Rússlandi, sem óskiljanleg hafa verið Vesturheimsþjóðum — þegar íbúarnir með skrílslegu æði hafa snúist gegn einhverjum einstakling aðra stundina og hina stundina svo felt höfug tár yfir öllu saman. Þetta gerir grein fyrir hinum miklu áhrifum og góða gengi "gutlarans" Kerensky, er uppbyggilega hugmynd átti ekki til og skorti alt hugrekki — fékk þó um tíma hafist til hárra valda með eintómum krafti mælsku sinnar.

Enskur verkfræðingur, sem dvalið hefir í Síberíu í síðast liðin fimtán ár og haft þar umsjón með tveimur eirnámum skamt frá aðal-járnbrautinni, varð tilneyddur að loka annari þeirra þegar stríðið skall á. Verki við aðra námuna hafi hann þó getað haldið áfram og þrátt fyrir allar byltingar síðustu tveggja ára. En það útheimti mikla áreynslu og aðallega varð honum þetta mögulegt af því að verkamenn hans þektu hann. Mánuð eftir mánuð varð hann að halda yfir þeim ræður, stundum tvisvar á viku. Hvað eftir annað voru þeir reiðubúnir að fara, lögðu fram allar mögulegar kröfur og höfðu í hótunum að hrifsa námuna á sitt vald, eftir að hafa verið heillaðir af einhverjum æsingamanni og postula Bolshevismans. En verkveitandi þeirra stefndi þeim saman, ræddi ágreiningsefnið við þá frá öllum hliðum og með mestu þolinmæði sem væri hann að tala við hálfþroskaða unglinga. Þannig fékk hann haldið þeim kyrrum og verkið við námu þessa hélt áfram í lok síðasta aprílmánaðar. Dæmi þetta nægir að sanna, hve afar örðug úrlausnar öll vandamál Rússlands verða, þangað til ábyggileg stjórn kemst þar til valda er þjóðin finnur sig knúða að hlýða.

Það var sökum valdaskorts að stjórn Lvoff prinz og Kerensky hrundi til agna. Eins og "litla anma stjórnarbyltingarinnar" sagði: "Ef bandaþjóðirnar hefðu sent 50 þúsund hermenn undir eins í byrjun, hefði þjóðstjórn á Rússlandi aldrei verið kollsteypt". Vafalaust hefir hún þar alveg rétt fyrir sér, því eingöngu sökum liðsskorts, sökum vöntunar á nægilegum herafla varð fall rússneskrar þjóðstjórnar óumflýjanlegt. Á pappírnum var stefnuskráin hin æskilegasta, en ekkert afl til á bak við svo hægt væri að framfylgja henni. Má með sanni segja að engin "yfirvöld" hafi þá verið til í landinu.

Landeignamálið var helzta tilefni hinna miklu vandræða. Það var enn umfangsmeira en kröfurnar eftir borgarlegu frelsi, frelsi til þingstjórnar, málfrelsi og ritfrelsi o. fl. — Landeignamálið var bóndans mesta áhugamál, því það fékk hann skilið. Hvað Síberíu snerti var þar þó töluvert á annan veg háttað en í öðrum pörtum Rússlands. Síberíu bóndinn átti jörð sína sjálfur. Hann hafði grætt fé á meðan stríðið stóð yfir. Vart mun finnast í Síberíu sá bóndi, sem ekki á í kistuhandraðanum nokkrar fornar rúblur. Skipanirnar frá Petrograd voru þar ekki eins strangar. Síbería var í meiri fjarlægð frá höfuðborginni. Íbúarnir þar höfðu meira frelsi."

Næst lýsir greinarhöfundurinn Síberíu allítarlega og sýnir með samanburði fram á að öllu sé þar á mjög ólíkan veg háttað og þeim hluta Rússlands, sem Evrópu tilheyrir. Efnalegt sjálfstæði þar almennara og alþýðan yfirleitt á hærra þroskastigi, þó mörgu sé þar ábótavant enn þá. Þess vegna hefir bolshevisminn ekki náð að festa þar eins djúpar rætur.

Eftir þessu að dæma þróast bolshevisminn bezt í þeim löndum, **þar sem fáfræði ríkir og alþýðan er á sem lægstu þroskastigi.**

Hvað skyldu íslenzkir Bolshevikar hér í Canada, sem hylla gerbyltinga kenningarnar rússnesku eins og hafleygar og göfugar "hugsjónir", segja um slíkt?

Vængjaðir vagnar.

The Gods of Asgard and Olymps, and the spirits of spiritists, are inhabitants of other planets.

Forn spekingur segir Zeus (hinn gríski guð) knýi fram vængjaðan vagn (ptenon harma elaunon). Menn hafa haldið að slíkt væri nokkurskonar líkingatal, og fram á 19. öld var slík vanþekking afsakanleg. En nú á 20. öldinni, þegar menn eru farnir að knýja "vængjaða vagna", yfir Atlantshafið, virðist tími kominn til að fara að skilja það rétt hvað það er, sem um ræðir. Einnig Swedenborg talar um engil á ferð í vængjuðum vagni í andaheimnum, og í eitt skifti kveðst hann jafnvel hafa séð í andaheiminum loftskip með seglum (7 minnir mig).

Til þess að skilja hvernig slíkar sögur eru til komnar, þarf ekki annað en að íhuga nógu vel samskynjunartilraunir eins og þær, sem eg hefi sagt frá í Lögréttu einu sinni. Stúlkur tvær gérðu þess konar tilraunir með umsjá vísindamanna. Einu sinni var vegalengdin milli stúlknanna viðlíka og frá Seyðisfirði til Færeyja, og í þessari fjarlægð gat önnur stúlkan fengið hina til að sjá það sama, sem hún sá. Önnur sá "eins og í huga sínum" það sem hin hafði fyrir augum. Það eru til athuganir, sem gera það mjög líklegt að samskynjun manna geti átt sér stað, þó að annar sé á Englandi en hinn á Nýja Sjálandi. En það er nálægt því, sem lengst getur orðið manna á milli á jörðu hér. Yfirleitt virðist fjarlægðin ekki koma hér svo mjög til greina, og samskynjun getur komist á, jafnvel þó fjarlægðir himingeimsins séu á milli. Þegar Swedenborg hyggur, að hann sé staddur "á hæð nokkurri í andaheimnum, og sjái "engil" svífa í loftinu, þá er sú skýring, að þetta sé ekki annað en hugarburður spekingsins, svo langt frá því að vera vísindaleg, að hún styðst í raunhinni ekki við neitt annað en hugarburð. Hin vísindalega skýring er sú, að þarna hafi samskynjun átt sér stað, Swedenborg hafi séð "í huga sér", það sem maður á öðrum hnetti leit augum. Og alveg sama máli er að gegna, þegar gríski spekingurinn "sér í huga sínum" Zeus vera á ferð í vængjuðum vagni. Slíkt verður fyrir skynjunarsamband við einhvern á öðrum hnetti, þar sem eiga heima þessar verur, sem Grikkir kölluðu guði.

Þá er talsvert þýðingarmikill fróðleikur, sem hér ræðir um. Þegar menn vita þessi sannindi saman, munu þeir geta fært sér í nyt afl, sem verður mjög mörgum sinnum áhrifameira en rafmagn. Er þetta ekki sagt, af því eg búist svo mjög við því, að menn muni hyggja það rétt vera. En þó vil eg biðja menn að íhuga svolítið sögu þekkingarinnar á jörðu hér. Það er varla of sagt, að öllu öðru hafi menn verið fljótari til að trúa, heldur en einmitt því sem sannast var og merkilegast. Öllum öðrum hefir verið auðveldara að fá menn í lið með sér, heldur en þeim, sem fundið höfðu hin merkilegustu sannindi. Og fram á vora daga er alt annað starf betur þakkað og launað, heldur en það sem vandfengnastir eru menn til að vinna. En í dag þarf ekki annað en uppgötvanirnar, sem gerðar eru, séu nógu stórkostlegar, til þess að vitringurinn fái að heyra þetta hið fornkveðna gagnvart slíkum mönnum: Þú ert vitlaus, þú ferð með rugl. Langt aftur í fornöld var það sagt við Anaxagoras, þegar hann leitaðist við að kenna mönnunum að sólin væri ekki guð, heldur glóandi efni. Hér um bil 2000 árum síðar var það sagt af Brúnó, þegar hann lét í ljós þá stórmerkilegu hugsun, að það væri ekki einungis til ein sól, heldur óendanlega margar sólir og sólkerfi. Og enn á vorum dögum fær sá maður að heyra þetta ár eftir ár, sem fært hefir út á stórkostlegan hátt þekkinguna á stjörnunum (einmitt á þann hátt sem búast mátti við af jarðfræðingi), og fundið þá leið, sem liggur til fullkomins sigurs fyrir vísindin og lífið.

Helgi Péturss.

Suður-Jótland

V.

Eftir 1870 fóru Þjóðverjar að "þýzka skólana í Suður-Jótlandi. Fyrst framan af voru það einstakir þýzkir kennarar, er leituðust við að lauma þýzkukenslunni inn, og á stöku stöðum báðu þýzklundaðir Suður-Jótar, — hinir svo kölluðu "Heima-Þjóðverjar" — um þýzkukenslu og þýzka guðsþjónustu. Fyrst var stjórnin nokkuð treg, en 1871 var þýzkukenslu komið á í öllub alþýðuskólum í Norður-Sljesvík, og fylgaði stjórnin þýzkustundunum jafnt og þétt, þrátt fyrir megna mótstöðu flestra landsmanna. Lítið gagn varð þó að þessari kenslu, enda voru kennararnir fæstur svo vel að sér í þýzku, að þeir gætu kent hana. En samt sem áður hélt stjórnin áfram að fjölga þýzkustundunum og fækka þeim dönsku. Jafnframt var öllum skólum einstakra manna og lýðskólanum í Rödding lokað, og það var bannað að senda börnin til náms til Danmerkur. Menn mótmæltu og sendu bænarskrár, en alt kom fyrir ekki. 1889 var danska afnumin sem námsgrein og eftir urðu einar þrjár—fjórar stundir á viku í kristinfræði, þar sem dönskunni var haldið sem kenslumáli. Landsmenn reyndu þrásinnis að fá stjórnina til að breyta þessu fyrirkomulagi. Þeir sendu ávörp og bænarskrár inn í ríkisþing, landsþing og fylkisþing og kirkjuþing, þar sem beðið var um tvær kenslustundir í dönsku. Það væri ómögulegt að kenna kristinfræði á dönsku, ef engin dönskukensla væri. Enda varð líka að verja miklu af kristinfræðiskenslunni í dönskukénslu. Stjórnin daufheyrðist alveg við þessum réttmætu og afar-lítilþægu tilmælum; þau urðu að eins til þess, að hún gerði alt til þess að útrýma líka dönsku kristinfræðis kenslunni. Enda varð henni víða ágengt í því efni.

Til varðveizlu móðurmálinu, sem var svo mikil hætta búin af öllum þessum árásum, stofnuðu Suður-Jótar 1880 "Hið danska málverndarfélag", sem eitthvað 6000 félagar voru í fyrir stríðið. Það hefir stofnað um 160 dönsk bókasöfn víðsvegar um Norður-Sljesvík og gefið þeim 100,000 bindi. Það hefir útbýtt 210,000 bókum og smáritum til heimilanna, þ. e. a. s. 8800 bókum á hverju ári ásamt 76,000 landsuppdráttum og myndum. Stórt aðal-bókasafn er í fundarhúsinu "Folkehjem" í Opineyri. 1892 var ennfremur "Skólafélagið" stofnað (í því voru 9000 félagar fyrir stríðið), og hefir það stutt um 6000 unga Suður-Jóta til náms í Danmörku, einkum á lýðskólum og eftirskólum. Börn var, eins og áður er tekið fram, bannað að senda í útlenda skóla. En foreldrar hafa margir sjálfir veitt börnum sínum tilsögn í móðurmálinu — eftir föngum. Ekki allir gátu þó þetta, og öðrum var bannað-að kenna börnunum, þó þeir gerðu það ókeypis. Jafnvel kensla í leikfimi og vefnaði var bönnuð Dönum.

Fyrstu árin eftir 1864 voru almargir danskir prestar og kennarar í Norður-Sljesvík, en þeim fækkaði óðum. Flestir prestar eru nú Þjóðverjar, og eru fæstir þeirra vel færir í dönskunni, þó að þeir séu skyldir til þess að prédika á dönsku víðast hvar. Margir þeirra hafa einnig slett sér fram í stjórnmál, svo sem hinn illræmdi séra Chr. Jeobsen (áður í Skerbekk). Einkum lögðu margir þeirra sig í líma til þess að koma á þýzkri guðsþjónustu í sem flestum kirkjum og jafnframt að fækka dönsku guðsþjónustunum. Eins tældu þeir mörg fermingarbörn til að láta ferma sig á þýzku. Margt af þessu tókst þeim. Ekki var fengist um það, þó að þýzku guðsþjónusturnar yrðu illa sóttar, þó að margir þeir, sem fengnir voru til að "biðja" um þýzka guðsþjónustu, kæmu aldrei í kirkjuna, enda voru sumir þeirra henni fráhverfir.

(Framh.)

Mannfallið í Heimsstyrjöldinni

Einn af yfirhershöfðingjum Bandaríkjanna, March, hefir nú lokið rannsóknum um hve margir hafi fallið í heimsstyrjöldinni. Niðurstaðan hjá honum er þessi: Alls hafi fallið nálægt 7,354,000 manns. Af þeim eru 1,100,000 Þjóðverjar, 1,305,000 Frakkar, 706,000 Englendingar, 460,000 Italir og 50,000 Ameríkumenn.

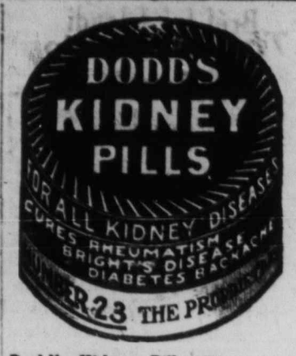

Dodd's Kidney Pills, 50c askjan, eða sex öskjur fyrir $2.50, hjá öllum lyfsölum eða frá

The DODD'S MEDICINE Co.

Toronto, Ont.

Brjóstmyndin af Sir Wilfid Laurier, eftir Þorstein Þ. Þorsteinsson, kostar $1.00. Myndin fæst keypt í Winnipeg hjá útgefanda, 732 McGee St., Finni Johnson, 698 Sargent Ave og Hjálmari Gíslasyni, 506 Newton Ave. — Einnig hjá útsölumönnum í bygðum Íslendinga.